

Els noms dels carrers. Aproximació a la nomenclatura urbana actual de Torroella de Montgrí

Introducció

Per petits i humils que siguin, tots els carrers tenen un nom. Cercar un determinat domicili en una població un xic gran amb carrers i places sense noms seria com buscar una agulla en un paller. Per això, a mida que progressà l'urbanisme, una de les primeres tasques de les autoritats municipals fou posar noms a les vies urbanes. Avui dia, només algunes ciutats de països nous, nascuts a l'època contemporània, tenen carrers amb números en lloc de noms. Per bé que els números estalvien les polèmiques que tot sovint provoquen els carrers amb noms propis, en general els ciutadans s'estimen més viure en un carrer batejat amb un nom que no pas amb quelcom tan fred com és un número. Un nom dóna certament molta més personalitat que no pas un número.

Els noms dels carrers són tan diversos que n'hi ha per a tots els gustos (sobretot si la població és una mica gran, com s'esdevé en el cas de Torroella de Montgrí). Hi ha noms descriptius i direc-

cionals. Noms amb un significat polític, religiós o cultural. Noms botànics i zoològics. Noms de vents i d'estrís. Noms poètics, misteriosos, tristos, sinistres... Altrament, a més a més del nom oficial (el que consta a la placa), alguns carrers i places tenen un nom popular (el que empra la major part de la gent de la població per referir-s'hi). A la nostra vila, per exemple, la plaça de Pere Rigau -batejada així l'any 1940- encara és coneguda popularment com la plaça del Peix, per la senzilla raó que des de principis del segle XX s'hi ven aquest article alimentari.

En línies molt generals, però, hom pot dividir els noms de la nomenclatura urbana en dos grans grups: els carrers amb noms propis i els carrers amb noms comuns.

Els primers són predominantment noms de persones il·lustres, bé siguin locals, nacionals o internacionals. També abunden els noms d'institucions, de fets històrics (com ara batalles), de poblacions i països, d'accidents geogràfics... En un país de forta tradició catòlica com el nostre no podien mancar en qualsevol població del territori un grapat de vies urbanes amb nom de verges, sants i santes, ordes religiosos, misteris de la fe catòlica, etc. Tanmateix, a causa del laïcisme i de la pèrdua de religiositat, d'uns anys ençà molts pocs carrers es bategen amb aquesta mena de noms.

Pel que fa als noms comuns, solen ésser noms de construccions (a quina població no hi ha el carrer de l'església o de l'hospital?), d'indrets naturals (una font, un riu, el mar, una muntanya...), d'antics oficis artesanals (o d'eines relacionades amb aquests), de punts cardinals, d'activitats comercials, de vents, de plantes, d'ideals com ara la llibertat, el progrés o la fraternitat...

Altrament, com saben molt bé les persones d'una certa edat, els noms dels carrers no són permanents. Si bé hi ha carrers amb noms duradors, que perduren al llarg dels segles, n'hi ha amb noms que tenen una vida curta, que duren el que dura un determinat règim polític i prou. Els canvis polítics provoquen generalment canvis en la nomenclatura urbana (i fins en el nom d'algunes poblacions, com succeí a Catalunya durant la II República amb poblacions de noms compostos en què hi apareixia el mot

rei o sant). Després d'una revolució, d'un cop d'estat o d'una dictadura, una de les primeres tasques de les noves autoritats consisteix a rebatejar els noms d'alguns carrers i places.

Els països que, com Catalunya, han viscut molts canvis polítics, han vist canviar sovint els noms dels carrers de les seves poblacions. Un català d'uns vuitanta anys que al llarg de la seva vida no hagi canviat de domicili pot haver vist canviar la placa del nom del seu carrer almenys tres vegades. Si més no, després de la proclamació de la II República, a la fi de la Guerra Civil i un cop enterrat i ben enterrat (si més no oficialment) el franquisme.

Vegem un cas a la nostra vila. L'actual passeig de Catalunya ha tingut en el curs d'un segle cinc noms, que ja és dir. A finals del segle XIX era el carrer del Progrés (un nom que algunes poblacions empordaneses encara conserven). L'any 1898 es rebatejà amb el nom de carrer del Marquès de Robert. En proclamar-se la II República esdevingué l'avinguda de la República. Poc després, en acabar-se la Guerra Civil, passà a anomenar-se *avenida de Franco*: canvi de nom i d'idioma. I a partir de 1979, passeig de Catalunya¹. Esperem que sigui per molts anys. Tants canvis en tan poc temps acaben per confondre més d'un ciutadà d'una certa edat que comença a tenir problemes de memòria.

El passeig de Catalunya
ha tingut cinc noms en
un segle.

Certament, el canvi més radical tingué lloc l'any 1939, en finalitzar la guerra. En entrar a les poblacions catalanes, una de les primeres ocupacions dels soldats de les tropes franquistes fou destruir les plaques amb noms que disgustaven els ideòlegs del bàndol vencedor, que no eren pocs. Noms que en general feien al·lusió a Catalunya, a la democràcia i a la llibertat. Llavors, a Torroella de Montgrí, com a tot arreu, es canviaren un grapat de noms de carrers i places.

Vegem tot seguit la diversitat de noms que presenta actualment la nomenclatura urbana de Torroella de Montgrí, una vila que en les últimes dècades, a causa de la seva gran expansió, ha hagut de posar nom, a través del seu consistori municipal, a una colla de carrers i places.

Carrers amb noms propis

Els carrers amb noms de personatges són molt abundants. Com totes les poblacions, Torroella de Montgrí recorda primer de tot en la seva nomenclatura urbana els fills il·lustres de la vila, aquells homes que un dia llunyà o proper excel·liren en alguna activitat. És a dir, Pere de Torroella (poeta medieval), Albert Quintana i Combis (polític i escriptor), Vicenç Bou (compositor de sardanes), Pere Rigau (músic i compositor, fundador de la cobla Els Montgrins), Primitiu Artigas (enginyer, promotor de la fixació de les dunes del Montgrí), Casimir Valentí i Terrades (metge que intervingué en l'epidèmia de còlera que es declarà al Baix Ter l'estiu de 1885), etc. Guillem de Montgrí, bel·licós eclesiàstic medieval de la nostra vila que participà en la conquesta de Mallorca i d'Eivissa, no té cap carrer dedicat a la nostra vila (però sí, com saben tots els veïns, l'escola pública). Bernat de Santa Eugènia, el seu germà, sí que té dedicat un curt carrer a la nostra vila.

En aquest grup, també hi podríem incloure els personatges que, sense ésser fills de la vila, hi visqueren i hi treballaren un temps. Tal és el cas, entre altres, del pintor tortosí Francesc Gimeno, que l'any 1887 s'establí temporalment a Torroella de Montgrí i hi

pintà algunes obres que es conserven al Museu d'Art Modern de Barcelona. I l'arqueòleg gironí Lluís Pericot, que inicià les excavacions al cau del Duc de Torroella i escriví unes quantes obres sobre la prehistòria de Catalunya. I el de Pere Blasi, ceretà que exercí de mestre a la nostra vila durant una bona colla d'anys, de 1911 a 1933, i hi deixà un excel·lent record...

En segon lloc, hi ha un grup de carrers amb noms catalans il·lustres per una o altra raó. Alguns són fills de les terres gironines: Xavier Montsalvatge, Ramon Muntaner, Víctor Català... La major part, però, són originaris de més enllà: Lluís Companys, Pau Casals, Jacint Verdaguer, Josep Carner, Joan Maragall, Pompeu Fabra, Àngel Guimerà, l'abat Oliva, Enric Morera, Amadeu Vives, Pep Ventura... A mossèn Cinto tal volta se li hauria d'haver dedicat un carrer més transitat, amb més caràcter; encara que l'eximi poeta, un home senzill, humil, segurament ja estaria d'acord amb la decisió que un dia va prendre el Ple municipal.

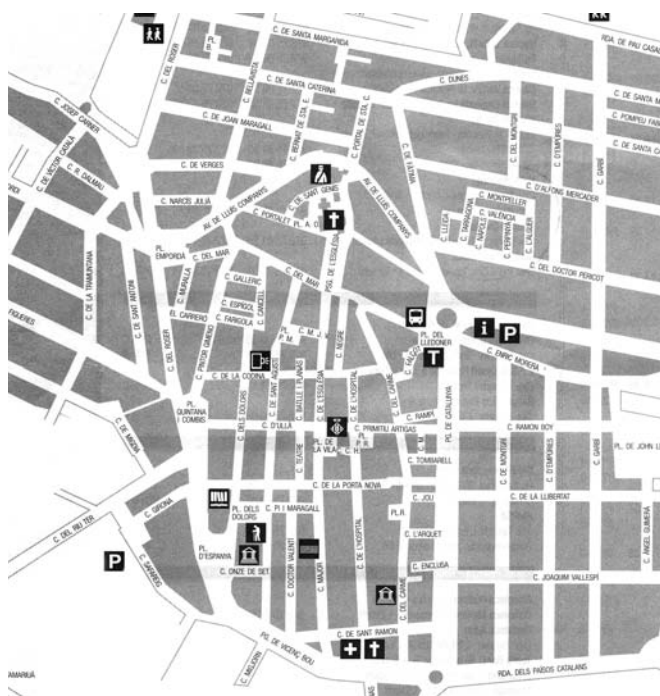
Pau Casals, un dels catalans més universals, té una ronda que, per bé que actualment està una mica abandonada de la mà de Déu, en el futur pot esdevenir una de les vies urbanes més notables. Tant de bo sigui així ben aviat. Recordem que Pau Casals no fou sols un gran violoncel·lista. També fou un demòcrata, un pacifista i un gran català que tingué el valor de proclamar, davant l'Assemblea General de l'ONU, "I am a Catalan". Pau Casals es mereix això i molt més.

Passeig de Vicenç Bou.
A Torroella hi ha
abundor de vies urbanes
amb noms relacionats
amb el món de la
música.

L'abundor de noms de personatges relacionats amb el món de la música (el suara esmentat Pau Casals, Amadeu Vives, Pere Rigau, Anselm Viola, Vicenç Bou, Enric Morera, Benet Julià...) és d'allò més lògica si tenim en compte la importància que ha tingut des de fa temps aquesta manifestació artística en l'activitat cultural de Torroella de Montgrí, fins i tot molt abans de la celebració dels prestigiosos Festivals Internacionals de Música.

Una bona colla de carrers duen noms de poblacions, ja siguin veïnes o llunyanes. Aquestes últimes en general són ciutats de països i terres que un dia formaren part de la Corona d'Aragó (Montpeller, València, l'Alguer, Perpinyà...) i en la conquesta de les quals hi participaren gent de la nostra vila. Els carrers amb noms de pobles i viles de les rodalies corresponen a antics camins que, sortint dels portals de les muralles com radis d'una roda, duen a aquests indrets: Ullà, Verges, Empúries, Figueres...

Com a la major part de les poblacions, una bona colla de carrers de la nostra vila tenen noms de caràcter direccional: c. d'Ullà, c. de Figueres, c. de Girona, c. del Riu Ter, c. del Mar, c. del Molí, c. del Montgrí, c. del Safareig, c. de l'Olivar...

Finalment, hi ha els noms relacionats amb la religió catòlica. Sant Genís, sant Andreu i santa Caterina havien de tenir per força un carrer a la nostra vila. Però també en tenen sant Agustí, sant Ramon, santa Margarida... Com moltes altres poblacions del país, a Torroella de Montgrí hi trobem també un carrer de Fàtima, un carrer del Carme i un carrer dels Dolors. L'indret de Portugal divinament privilegiat amb una aparició mariana l'any 1917 (presenciada, com s'esdevé sovint en aquests casos, per tres pastorets), donà nom a molts carrers del nostre país, tot i que avui dia la devoció a la verge de Fàtima ha minvat força.

Ara per ara, la nostra vila no té carrers amb noms que recordin alçaments i victòries de les armes espanyoles (com ara Dos de Mayo, Bailén o Lepanto, que apareixen en la nomenclatura de moltes poblacions del país). És un fet que ha d'alegrar tots els pacifistes locals i forans. D'uns anys ençà tenim el carrer de l'Onze de Setembre; tanmateix, l'11 de setembre de 1714 és una data ben trista en la història nacional. Al capdavall, la resistència numantina dels últims defensors de Barcelona no pogué evitar la derrota militar i la subsegüent repressió contra Catalunya, les seves institucions polítiques i la seva llengua.

Carrers amb noms comuns

Llevat d'alguns casos, a la nostra vila els carrers amb noms comuns solen ésser carrers antics, curts, estrets, sense cap edifici notable, amb poc moviment humà, a vegades una mica foscos, amb un cert aspecte d'abandonament. Pensem, per exemple, en el carrer Negre, en el carrer Espígol, en el carrer de l'Enclusa, en el carrer de les Monges...

Com arreu, alguns carrers de la nostra vila tenen noms direccionals. En aquest cas, el nom del carrer ens indica cap a on duu aquest, si cap al Montgrí o cap al Ter, si cap a mar o cap al safareig públic, si cap als horts a cap als olivars, si cap a les dunes o cap al molí. Curiosament, a Torroella de Montgrí no hi ha el carrer de la Font, present a la major part de les poblacions del país. Al nostre municipi les fonts són escasses i la més propera a

la vila, la coneguda font dels Capellans, és al costat del camí de l'Estartit.

A la nostra vila no hi ha gairebé cap carrer amb un nom descriptiu. Un nom que ens indiqui, posem per cas, quina forma té el carrer, si és ample o estret, empedrat o enrajolat, etc. Les úniques excepcions són el carrer Falçot (nom que fa referència a la seva forma, semblant, en efecte, a un falçot o petita falç) i el Major (que, altrament, com s'esdevé a la major part de les poblacions, des de fa temps ja no és l'artèria urbana principal de la nostra vila).

Un altre grup de carrers foren batejats amb els noms d'edificis i construccions. El carrer de l'Església (perllongat per un passeig), el de l'Hospital, el del Teatre, el del Roser (que fa referència a la capella que hi ha a un costat del cementiri municipal), el de Sant Agustí (que fa referència al convent) i el de les Monges, en són alguns. A vegades, l'obra que un dia va donar nom al carrer ja no existeix, és un pur record.

Si les muralles de la nostra vila han desaparegut gairebé del tot, els noms d'alguns carrers ens diuen tanmateix per on hom podia accedir a la població (o sortir-ne) quan aquesta estava protegida per un alt i gruixut mur de pedra picada extreta del Montgrí, i fins i tot a quin indret de la vila actual s'havia alçat un pany de muralla. És el cas del carrer del Mar i del carrer de la Porta Nova. Quant al carrer dels Dolors, el nom prové de l'església que hi havia hagut, destruïda l'any 1936, al principi de la Guerra Civil.

Un petit grup de carrers -petits, curts, sense gaire caràcter- tenen noms d'estris, sobretot agrícoles. Tenint en compte que, durant segles, Torroella de Montgrí fou una vila predominantment agrària, és bo que la nomenclatura urbana recordi els noms d'eines molt emprades durant segles pels camperols del nostre país, com el rampí; o de carruatges agrícoles, com el tombarell; o de guarniments, com el jou... El carrer de l'Enclusa ens recorda el bloc d'acer amb què els ferrers piquen l'escalaborn fins haver-li donat la forma desitjada. Rep aquest nom perquè hi havia hagut un ferrer a la cantonada amb l'actual passeig de Catalunya.

A part de la gran i cèntrica plaça del Lledoner (que recentment ha recuperat uns quants exemplars de l'arbre que un dia ja llunyà li donà nom), hi ha dos petits carrers que duen el nom de dues plantes aromàtiques i remeieres molt abundants al Montgrí (l'espígol i la farigola) que durant segles perfumaren molts armaris i alleugeriren molts mals de panxa. Dos carrers tan petits i apartats del rovell de l'ou de la població que molts veïns potser no han trepitjat mai i alguns ni tan sols saben on cauen.

Com a la major part de les viles de l'Empordà, a la nostra vila no hi podia faltar el carrer de la Tramuntana. Encara hi ha dos carrers més batejats amb noms de vents: el carrer de Garbí i el de Migjorn.

Algunes reflexions i suggerències

Donat que molts veïns ignoren qui foren bona part dels personatges que han donat nom a una colla de carrers de la nostra vila, ni si van viure a l'edat mitjana o a l'època contemporània, potser fora convenient indicar-ho a cada placa, com ja s'ha fet en algunes ciutats (a Girona i, sense anar tan lluny, a la veïna Palafrugell, per exemple). Tan sols es tracta d'afegir un mot i dues dates al nom del carrer, la qual cosa no faria augmentar gaire la despesa municipal.

Així hom evitaria, probablement (ja se sap que no hi ha pitjor cec que el que no vol veure), que un veí, després de viure tota la vida al carrer Àngel Guimerà, posem per cas, se n'anés d'aquest món sense saber com es guanyà el pa i la popularitat l'autor de *Terra baixa*. A la recentment inaugurada plaça d'Ernest Lluch hi figura, si més no, la data de naixement i de mort del polític català assassinat per ETA.

Altrament, fora convenient fer un petit canvi al carrer Onze de Setembre. Es tractaria, tan sols, d'afegir al dia i al mes, l'any. Així no hi hauria cap dubte sobre l'onze de setembre a que es refereix la placa. Perquè, de l'any 2001 ençà, en passar pel carrer i veure aquesta data, més d'un deu pensar en els atemp-

tats terroristes comesos sobre les Torres Bessones i el Pentàgon que no pas en la heroica defensa de Barcelona davant les tropes del duc de Brunswick l'11 de setembre de l'any 1714. Sobretot, és clar, molts forasters, i fins molts adolescents de casa nostra que es passen moltes més hores davant la petita pantalla que no pas assistint a classes d'història de Catalunya o llegint pàgines sobre el passat més gloriós del nostre petit país.

La rehabilitació, l'any 2002, de la plaça Pere Rigau, ha anat acompanyada de la col·locació, a la paret de l'edifici de la casa consistorial, d'un plafó informatiu que dóna algunes dades d'interès sobre aquest espai públic (per exemple, que tradicionalment, aquesta petita plaça era coneguda com la plaça de les Mesures, perquè s'hi mesurava el pes del gra abans de vendre'l). Es tracta d'una iniciativa lloable que el vianant curiós agraeix i que hauria de tenir continuïtat quan, en el futur, es rehabiliti algun altre carrer o plaça del nucli antic de la vila.

Finalment, no trobeu que a la nostra vila hi manca un carrer dedicat a algun gran benefactor de la humanitat, un d'aquests savis que amb els seus descobriments estalviaren molts de sofriments a la humanitat i salvaren milions de vides humanes? Un carrer, ni que sigui secundari, dedicat a Louis Pasteur, posem per cas. O a Alexander Fleming (a l'Estartit, ja hi ha una plaça dedicada al descobridor de la penicil·lina). O al doctor Josep Trueta, que si no salvà tantes vides com els dos anteriors, almenys era de casa nostra (tot i que exiliat a Gran Bretanya arran de la Guerra Civil).

Josep Torroella i Prats

Nota

- 1 Aquesta i altres informacions relacionades amb els noms dels carrers de Torroella de Montgrí (origens, canvis, etc.) s'han extret de la sèrie "Els nostres carrers" que l'Albert Bou ha publicat a La Veu al llarg d'aquests últims anys.